

آموزش خلاق کودک محور

تلفیق کودکان استثنایی، عنصر اصلی کلاس‌های مونته سوری

نویسنده: گیتا موللی

جست و جو و آماده سازی:

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

در شماره گذشته مطالبی در ارتباط با زندگی‌نامه مونته سوری، فلسفه آموزش، مواد آموزشی و روش او نگاشته شد. چنانچه در شماره پیش آمد روش مونته سوری مبتنی بر تعامل بین کودکان، مواد آموزشی مناسب و به‌ویژه مربیان است که این مربیان برنامه‌هایی طراحی می‌کنند و محیط را برای برآوردن نیازهای مشاهده شده افراد، تسهیل می‌کنند هدف اصلی برنامه مونته سوری این است که به هر کودک کمک کند تا در همه حیطه‌های زندگی برسد و در همه عمر یک "یادگیرنده" باشد. در این شماره مطلبی آورده می‌شود که معطوف به حوزه کودکان استثنایی بوده و ضمن تأکید بر لزوم تلفیق کودکان استثنایی در کلاس‌های تلفیقی کودکان استثنایی در کلاس‌های عادی، راهکارهای جالبی برای آموزش کودکان ارابه شده است.

اکنون دیگر لزوم تلفیق کودکان استثنایی در کلاس‌های درس عادی بر همه آشکار و از نظر قانونی نیز مورد تصویب قرار گرفته است. اما این روند اغلب اگر بدون زمینه‌سازی مناسب باشد، کلاس‌های درس سنتی و معمول را با چالش‌هایی روبه‌رو می‌کند. معلمان عادی برای اداره کلاس‌های تلفیقی نیاز به آموزش دارند. دانش‌آموزان عادی نیز باید برای ایفای نقش خود در روند تلفیق آماده شوند. نظام تلفیقی مزایای بسیاری نسبت به کلاس‌های درس عادی و استثنایی دارد و از نظریه‌ها و روش‌هایی برای حمایت از این روند ایجاد شده‌اند. کودکان استثنایی بدین ترتیب در محیطی شادتر، آموزش‌های بهتر و نتایج موفقیت‌آمیزتری کسب خواهند کرد. نکته جالب اینجاست که تلفیق، عنصر اصلی روش آموزش مونته سوری است.

روش مونته سوری چیست؟

روش یا متد آموزشی مونته سوری ابتدا برای آموزش کودکان استثنایی و با هدف آموزش زود هنگام خردسالان ابداع شد. دکتر ماریا مونته سوری در اوایل قرن بیستم برای نخستین بار این روش را معرفی کرد. وی نخستین زنی بود که موفق به اخذ درجه دکترای پزشکی در ایتالیا شد (زنان در آن زمان حق تحصیل پزشکی نداشتند). کار او به عنوان یک پزشک دستیار در کلینیک روان‌پزشکی کودکان سبب شد به کار با کودکان دچار اختلال و ناتوانی علاقه‌مند شود. وی دریافت که تعدادی از کودکان دارای نقص ذهنی را در بیمارستان‌های روانی جای داده‌اند. در آن زمان عقیده عمومی بر آن بود که فلج، کانایی و بیماری‌هایی از این دست، جنبه پزشکی دارند.

مونته سوری مساله نقص ذهنی را در درجه نخست یک مساله آموزشی و نه پزشکی دانست. تجربه‌های موفقیت‌آمیز دکتر مونته سوری با کودکان بیمار سبب شد اقدام به تربیت مربی آموزش استثنایی کند. پس از آن دکتر مونته سوری کار خود را با کودکان خیابانی عادی که در محله‌های بسیار فقیر نشین و خرابه‌های شهر رم زندگی می‌کردند، آغاز نمود و به کار براساس روش و فلسفه خود در این مراکز ادامه داد. موفقیت‌های او سبب جلب توجه جهان و شهرت او در نظام تعلیم و تربیت آن زمان شد و سه جایزه صلح نوبل را به خود اختصاص داد.

تاکید دکتر مونته سوری بر چند اصل بود: اهمیت احترام به هر کودک به عنوان یک فرد، آگاهی کامل از روند رشد کودک و اینکه کودک را با دیده‌ای حساس و دقیق مشاهده کنیم. وی بر این باور بود که وجود این ویژگی‌ها در مربیان سبب می‌شود آنان بتوانند کودک را دنبال کنند و موقعیت‌های طبیعی روزمره را برای کسب

تجربه برای آنان به گونه‌ای تسهیل یا ایجاد کنند تا کودکان، خود به صورتی فعال و مسئول وارد کار شوند. وی متوجه شد بازی کودک، کار کودک است. از این رو فعالیت‌ها و مواد آموزشی بسیار موجود در کلاس‌های مونته سوری، "کار" نامیده می‌شوند. دیدگاه‌های مونته سوری در تضاد کامل با روش‌های پیشین بود که کودک را با استفاده از مربی‌های سطح بالا به سمتی سوق می‌دادند تا یکسری فعالیت‌های متوالی از پیش تعیین شده را تجربه کند. مونته سوری بر این باور بود که فعالیت‌های کودک باید با توجه به علائق و سلیقه کودک باشد و نه مربی (مؤسسه مونته سوری گراهام بل، ۲۰۰۴).

دکتر ماریا مونته سوری در عین حال متوجه شد کودکان دچار نیازهای رشدی، گروه بسیار متفاوتی‌اند که نیازهای بسیار متفاوتی با همسالان دارای رشد عادی خود دارند. اما حس او این بود که همه کودکان (صرف نظر از استثنایی یا عادی بودنشان)، دارای نیازهای بسیاری هستند که در محیط آموزشی با تلفیق کامل، قابل دستیابی است. او روشی کل نگر ۱ را ابداع کرد که کاملا انفرادی و برای هر کودک منحصر به فرد بود و متوجه شد هر کودکی با روش و سرعت خاص خود می‌آموزد. نظریه‌های مونته سوری بر این اصل استوار بود که رشد و آموزش کودک جنبه‌های بسیاری را در بر می‌گیرد: جنبه‌های فیزیکی: شناختی، اجتماعی، هیجانی و اخلاقی. فعالیت‌های روزانه در کلاس مونته سوری بر اساس نیازها، نقاط قوت و مراحل رشدی هر کودکی است که در برنامه آموزشی انفرادی ۲ (IEP) برای هر کودک در نظر گرفته می‌شود - صرف نظر از این که کودک دچار ناتوانی یادگیری یا هر نوع اختلال دیگر باشد یا خیر (انجمن مونته سوری آمریکا، ۲۰۰۴).

دکتر ماریا مونته سوری مشاهده کرد کودکان مراحل حسی متفاوتی را می‌گذرانند که در آن مراحل، آمادگی بسیاری برای دریافت مهارت‌های ویژه یادگیری دارند. او اهمیت توسعه این حس‌ها را در سنین بین ۶-۲ سالگی خاطرنشان ساخت. در این سال‌ها کودک به طور طبیعی تمایل دارد از حس‌های خود استفاده و آن‌ها را کامل کند. از این رو مواد آموزشی مورد استفاده کودکان طوری طراحی می‌شوند که از راه دیدن، لمس کردن، شنیدن، حس کردن و حرکت کردن بیاموزند. در محیط آماده شده مونته سوری، کودکان نیازهای خود را از راه فعالیت‌های انفرادی و خود به خودی برآورده می‌کنند. حساسیت‌های کودکان و تمایلاتشان، انتخاب‌های آنان را رقم می‌زند و برای آموزش تمرکز و انضباط به کودکان در کنار یادگیری مهارت‌ها، مواد آموزشی در اختیار آنان قرار می‌گیرد که اندیشمندانه انتخاب شده‌اند. آموزش کودکان روندی فعال-نه افعالی-دارد و کودک، خود می‌آموزد (روش مونته سوری، ۲۰۰۴).

روش مونته سوری روشی بسیار مناسب برای آموزش همه کودکان از جمله کودکان استثنایی است اما جالب اینجاست که مونته سوری ذاتا روشی تلفیقی است.

در محیط آموزشی مونته سوری، مربی مواد آموزشی مورد نیاز کودک را در اختیارش قرار می‌دهد تا بتواند کار بزرگ خود را به انجام برساند. این مواد آموزشی به صورت انفرادی یا در گروه‌های کوچک به کودکان داده می‌شود. زمانی که درسی داده می‌شود، انتخاب فعالیت‌ها با کودک است و کودک بر اساس نیاز می‌تواند بارها و بارها آن را تکرار کند.

مونه سوری معتقد بود که معرفی این نظام تازه به آموزش و پرورش در واقع کوششی است برای پیوند خانه و مدرسه. او فعالیت‌های مدرسه‌اش را براساس فعالیت‌های خانه طرح‌ریزی کرد. آموزش به‌طور اتوماتیک یا خودآموزی، اصل مهمی در نظام آموزشی مونه سوری بود. در این نظام فعالیت‌ها و مواد آموزشی طوری سازمان داده و طرح‌ریزی شده بود که وقتی آموزگار به کناری می‌رفت و تنها بر فعالیت‌ها نظارت داشت، خود کودکان به خود آموزش می‌دادند. این روش خودآموزی با وسایل کمک آموزشی انجام می‌شد.

وسایل کمک آموزشی شامل بیست و شش قطعه متفاوت بود که امکانات لازم برای تربیت همه حواس به‌جز چشایی و بویایی را فراهم می‌کرد. برای آموزش توانایی‌های بینایی، به کودک استوانه‌های چوبی داده می‌شد تا آن‌ها را در سوراخ‌هایی که در یک تخته سخت چوبی تعبیه شده بود، جای دهد. در زمینه درک اندازه و ابعاد، که نیاز به حرکت‌های مشکل‌تر و تلاش عضلانی شدیدتر داشت، کار آموزش با اشیاء بزرگ‌تر ادامه پیدا می‌کرد. موادی که برای این منظور به کار برده می‌شد مکعب پله‌های بزرگ، پله‌های بلند و اشیاء دیگری از این قبیل بود. برای تربیت حس گرما و سرما، دست‌های کودک در آب سرد، سپس در آب ولرم و پس از آن در آب داغ گذاشته می‌شد تا تفاوت بین سرما و گرما را بیاموزد.

تمرین‌های بساوایی شامل لمس متناوب نوارهای کاغذی صاف و کاغذ سمباده بود. برای تقویت حس تشخیص رنگ‌ها، تمیز رنگ‌های نزدیک به هم، به وسیله قرص‌های رنگی، به کودک آموزش داده می‌شد. بدین ترتیب که یک سری شصت و چهار عددی قرقره که در هشت رنگ و هر رنگ به نوبه خود در هشت رنگ فرعی تهیه شده بود به وی ارائه می‌شد. برای حس شنوایی از جعبه‌های کوچک پر از شن و ریگ استفاده می‌شد تا به کودک کمک شود درجه‌بندی صداها را تمیز دهد. مونه سوری تعدادی بازی ساکت و خاموش را نیز به کار می‌برد. وی به تدریج سکوتی عمیق در کلاس درس به وجود می‌آورد و از کودکان دعوت می‌کرد به صدای وزوز مگس و خش خش درخت‌ها گوش فرا دهند. پس از آن از صداها و صوت‌های متفاوتی که به دنبال هم می‌آمدند، استفاده می‌کرد، که در ابتدا تفاوت زیادی با یکدیگر داشتند و به تدریج به هم شبیه‌تر می‌شدند. تا آنجا که به شنوایی مربوط است، مونه سوری روش آموزشی خود را اجرا نمود، زیرا غیرممکن است که کودک بتواند حس شنوایی خود را به وسیله فعالیت خود، مانند سایر حواس، تمرین دهد.

در این محیط به کودکان آزادی حرکت و آزادی انتخاب فعالیت‌های مورد علاقه داده می‌شود.

وسایلی که مونه سوری برای تربیت حس تشخیص وزن به کار می‌برد، عبارت بودند از قرص‌های چوبی هم‌اندازه‌ای که از انواع چوب‌های مختلف ساخته شده بودند ولی وزن‌های متفاوت داشتند. برای تربیت حس تشخیص شکل، که از حس لامسه و حس عضلانی هردو و همزمان استفاده می‌شود، اشیائی را به کار می‌برد که دارای شکل‌های مختلفی بودند.

مونه سوری علاوه بر تمرین‌هایی که به وسیله لوازمی از قبیل تاب، پله چوبی، سکوی چوبی برای پرش‌های طول و نردبان طنابی انجام می‌داد. از ژیمناستیک نیز، در قالب تمرین‌های هدایت شده و بازی‌های آزاد، بدون لوازم استفاده می‌کرد. در بازی‌های آزاد، توپ، حلقه‌های بزرگ پلاستیکی (هولاهوپ) و بادبادک را برای کودکان

به کار می‌برد، درحالی‌که در تمرین‌های هدایت شده، قدم زدن دسته‌جمعی و دیگر فعالیت‌های رسمی مشابه را انتخاب می‌کرد.

کلاس مونته سوری برای کودکان و والدین هر دو جذاب است کلاس‌هایی روشن، گرم و پر از گیاهان، حیوانات، لوازم هنری، موسیقی و کتاب. در بعضی قسمت‌های کلاس لوازم آموزش جذابی به چشم می‌خورد. این قسمت‌ها با عنوان‌های زندگی عملی ۳، آموزش حسی ۴، ریاضی، زبان و جغرافی و فرهنگ مشخص شده‌اند که در آن‌ها لوازم آموزشی جذاب و ملموسی قرار دارند. این لوازم غالباً به نوعی‌اند که کودک، خود اشتباهاتش را تصحیح می‌کند. این لوازم به کودک کمک می‌کنند برای خود کار کند و از راه رقابت، اعتماد به نفسش تقویت شود (مدرسه مونته سوری جی.کال، ۲۰۰۴). از آنجا که اصل شیوه مونته سوری بر مشاهده ساده این امر مبتنی است که کودکان از راه تجربه‌های مستقیم و روند تحقیق و کشف، بهترین یادگیری را دارند.

از این رو، روز کاری به دوره‌های زمانی کاملاً مشخص برای هر موضوع تقسیم نمی‌شوند (آکادمی مونته سوری استرلینگ ۲۰۰۴، ۵). در عوض معلمان، زمانی که کودکان آماده باشند آن‌ها را به‌طور انفرادی یا در گروه‌های کوچک به دور هم جمع کرده و موضوع‌های آموزشی را مطرح می‌کنند. علاوه بر آن طیف سنی کودکان در یک کلاس سبب ایجاد حس همکاری و یاری یکدیگر می‌شود، موقعیت‌هایی برای آزادی انتخاب، حرکت و برقراری ارتباط با یکدیگر سبب ایجاد نظم درونی می‌شود. آزادی کودک برای تکرار یک فعالیت سبب ایجاد تمرکز روی یک موضوع خاص می‌شود که مونته سوری آن را تنها اصل صحیح برای آموزش می‌داند.

در یک کلاس مونته سوری، هدف اصلی آماده کردن کودکان برای زندگی واقعی است.

کار مونته سوری در سرتاسر جهان علاقه‌ای نسبت به آموزش و پرورش کودکان پیش از مدرسه برانگیخت. طبق دعوتی که از وی به عمل آمد، برای ایراد یک رشته سخنرانی‌ها به آمریکا رفت و این سخنرانی‌ها، در محافل که به آموزش و پرورش کودکان دارای نقص ذهنی و همچنین کودکان عادی پیش از مدرسه علاقه داشتند، به‌طور وسیعی نقل می‌شد.

با توجه به این ویژگی‌ها روش مونته سوری روشی بسیار مناسب برای آموزش همه کودکان از جمله کودکان استثنایی است اما جالب اینجاست که مونته سوری ذاتاً روشی تلفیقی است. در زیر به ذکر چندین جنبه از روش مونته سوری می‌پردازیم که در ارتباط مستقیم با آموزش استثنایی و نیازهای کودکان دچار ناتوانی یادگیری‌اند (مدرسه مونته سوری رین تری ۲۰۰۴، ۶).

اجرای برنامه آموزش انفرادی (IEP) در روش مونته سوری بسیار عملی و ساده است:

کار در کلاس مونته سوری براساس آمادگی‌های فردی آنان است و نه متوسط سن تقویمی همکلاس‌های آنان. زمانی که کودکی دچار ناتوانی روی یک نیاز یا مهارت فردی کار می‌کند که بسیار متفاوت از همسالان اوست،

تنها باقی نمی ماند و به نظر نمی رسد کاری غیر از کار بقیه کلاس یا خارج از کار معمول کلاسی انجام می دهد. کودک دچار ناتوانی می تواند به تنهایی یا با دوستان خود روی مهارت های مورد نیاز خود کار کند.

ترتیب درس های کودک نیز ممکن است بدون تداخل با برنامه های کلاسی یا قطع برنامه های روزمره آنان با دیگران متفاوت باشد و کودک دچار ناتوانی با ترتیبی متفاوت یا سرعتی غیر از سرعت دیگران درس ها را بگذراند (مجله تایمز سن پترزبورگ، ۷، ۲۰۰۳).

استفاده از گروه هایی با سنین مختلف در کلاس مונته سوری:

کلاس های مונته سوری شامل یک طیف سه ساله می شوند (۶-۳ سال، ۱۲-۶ سال و ۱۵-۱۲ سال). این تفاوت سنی سبب ایجاد نوعی تجربه موفق تلفیق و ترویج تعلق به اجتماع می شود که کودکان در آن به طور طبیعی به یکدیگر کمک می کنند. این امر سبب می شود دانش آموزان خردسال تر، بزرگ ترها را به سان الگویی پیش روی خود قرار دهند و از تجربه های آنان استفاده کنند. دانش آموزان بزرگ تر نیز خود را مسئول و راهبر حس کنند.

دانش آموزان نه تنها با یکدیگر بلکه از یکدیگر می آموزند. هر عضو به سبب کمکی که به کل می کند دارای ارزش ویژه خود است و کودکان دارای نیازهای ویژه در موقعیتی قرار می گیرند که با افراد بسیاری تعامل کنند، انگیزه هایشان تقویت شود و فرصت یابد به مهارت های یادگیری خود در موقعیت های جدید عمومیت بخشند و گاه نیز از آنان انتظار رود نقش مربی دوستان خود را بازی کنند (انجمن مונته سوری امریکا، ۲۰۰۴). کودکان در کلاسی با دانش آموزانی با سنین متفاوت با یک معلم واحد ممکن است سال ها باقی بمانند در نتیجه مربی فرصت می یابد سطح رشدی آنان، شیوه یادگیری شان و نظام های حمایتی خانواده شان را از نزدیک بشناسد. این امر برای کودکان دچار ناتوانی به این معناست که نیازی نیست دوره های را بگذرانند تا طی آن مربی در مورد کودک، ناتوانی اش و شرایط استثنایی بودنش آگاهی کافی یابد (فصلنامه انجمن مונته سوری امریکا، ۲۰۰۴).

همچنین در گروه هایی با سنین متفاوت نیاز به استفاده از لوازم آموزشی بسیار متفاوتی در هر کلاس است که به منظور استفاده همه کودکان است و نه میانگین نیازهای گروه. در نتیجه کودکان دچار ناتوانی از مواد آموزشی استفاده می کنند که درعین حال که مناسب سطح رشدی آن هاست، مورد استفاده دیگر اعضای گروه نیز هست (دانشگاه کانزاس، ۲۰۰۴؛ دونا برایان گورتز، ۸، ۲۰۰۴).

تاکید دکتر مונته سوری بر چند اصل بود: اهمیت احترام به هر کودک به عنوان یک فرد، آگاهی کامل از روند رشد کودک و اینکه کودک را با دیده ای حساس و دقیق مشاهده کنیم.

سهیم شدن والدین، مربیان و متخصصان در آموزش کودک:

در فلسفه آموزشی مונته سوری، والدین جزئی مکمل در آموزش کودکان و بخشی طبیعی از زندگی کلاسی روزمره محسوب می شوند. در حقیقت فلسفه مונته سوری سال ها پیش از آنکه قوانین تلفیق کودکان مصوب

شود، این مفاهیم را در برداشت (انجمن مונته سوری امریکا، ۲۰۰۴). همچنین آموزش گروهی در محیط کلاس مונته سوری وجود دارد. مربیان با یکدیگر کار می‌کنند و اطلاعات خود را باهم ردوبدل می‌کنند و در مسئولیت‌ها سهیم‌اند. روشی بین رشته‌ای که در آن متخصصان و مربیان در صورت لزوم و در جهت بهبود وضعیت همه کودکان کلاس مسئولیت‌ها را با یکدیگر تقسیم می‌کنند تا همه کودکان بتوانند از کلاس بهترین استفاده را ببرند و این روش در حقیقت جزئی از سیستم تلفیق است (انجمن مונته سوری امریکا، ۲۰۰۴).

حمایت از تک‌تک کودکان در جمع حمایت‌کننده مונته سوری:

برنامه آموزشی در کلاس مונته سوری قابل مقایسه با در نظر گرفتن نیازهای فردی کودکان دچار ناتوانی است. هر کودک با سرعت خاص خود از مواد آموزشی متوالی استفاده می‌کند در عین حال برخی از درس‌ها در گروه‌های کوچک یا بزرگ گذرانده می‌شوند. این محیط منجر به آموزش کاملاً انفرادی همه دانش‌آموزان از جمله کودکان دارای نیازهای ویژه می‌شوند (دانشگاه کانزاس، ۲۰۰۴).

در این محیط به کودکان آزادی حرکت و آزادی انتخاب فعالیت‌های مورد علاقه داده می‌شود از این رو سبب ترغیب آنان به خودکفایی و تصمیم‌گیری و ابتکار عمل می‌شود. کودکان بیشتر روز را در مدرسه به تعامل اجتماعی با یکدیگر می‌پردازند و این امر سبب ایجاد موقعیت‌های ارزشمندی می‌شود تا کودکان بتوانند از دیگر کودکان عادی الگو بگیرند و رفتارهای منفی و ناسازگارانه آن‌ها کاهش یابد (چاتین مک نیکولس ۱۹۹۲، ۹). این حالت برای کودکان دارای نیازهای ویژه که غالباً مهارت‌های اجتماعی ضعیف و رفتارهای غیرمستقل‌تری دارند و فرصت کمی می‌یابند که حوادث و جریان‌های زندگی روزمره خویش را متاثر کنند می‌تواند بسیار سودمند باشد (انجمن مונته سوری امریکا، ۲۰۰۴).

مونته سوری معتقد بود که معرفی این نظام تازه به آموزش و پرورش در واقع کوششی است برای پیوند خانه و مدرسه. او فعالیت‌های مدرسه‌اش را براساس فعالیت‌های خانه ریزی کرد.

در روش مונته سوری بسیاری از مفاهیم انتزاعی به صورتی ملموس و عینی آموزش داده می‌شوند:

برای کودکان دچار ناتوانی، استفاده از مواد آموزشی ملموس در آموزش‌ها حائز اهمیت بسیار است. کلاس‌های مונته سوری طیف وسیعی از مواد آموزشی ملموس را به عنوان بخشی از برنامه آموزشی معمول در اختیار کودکان قرار می‌دهند به عنوان مثال اعداد ۱۰ تا ۲۰ به صورتی عینی و با استفاده از یک سری مهره‌های طلایی ۱۰ تایی و مهره‌های تکی برای نمایش ۱ تا ۹ به کودکان آموزش داده می‌شود (بنابراین ۱۱ را با ۱۰ و ۱ نشان می‌دهند). این نکته برای بسیاری از کودکان کم‌توان ذهنی و دچار اختلال‌های رشدی می‌تواند مفید باشد.

مواد آموزشی قسمت آموزش حسی کلاس‌های مونته سوری برای رشد و سازماندهی ادراک حسی کودک طراحی شده‌اند:

مواد آموزشی حوزه حسی، هر حس را به تنهایی پرورش می‌دهند و مواد آموزشی از نظر دیگر حواس، حالتی یکسان و خنثی دارند. به عنوان مثال برج صورتی که برجی متشکل از ده مکعب صورتی با اندازه‌هایی به ترتیب بزرگی هستند. همه به یک شکل و با یک رنگ‌اند و تنها تفاوت آن‌ها در اندازه آن‌هاست. در برج صورتی تاکید بر انداز مکعب‌هاست. از این رو کودک با چیدن آن‌ها تمایز دیداری خود را بهبود می‌بخشد. حوزه حسی برای کودکان دچار اختلال‌های حسی حائز اهمیت فوق العاده است. برای مثال کودکی که قادر به دیدن نیست. از بسیاری از لوازم آموزشی که حس لمس، شنوایی، بویایی و غیره را پرورش و بهبود می‌بخشند، می‌تواند استفاده‌های زیاد ببرد (لیلارد ۱۰، ۱۹۷۲)؛ مونته سوری بین الملل، ۲۰۰۴).

تاکید بر کاربردی بودن لوازم آموزشی در محیط مونته سوری:

همه مواد آموزشی مورد استفاده در مونته سوری تا حد امکان اشیایی واقعی هستند و نه "اسباب‌بازی". (به عنوان مثال کودکان نان را با چاقویی واقعی می‌برند، با جاروی واقعی زمین را جارو می‌کنند و میزهایی خیس را با پارچه خشک می‌کنند). در یک کلاس مونته سوری، هدف اصلی آماده کردن کودکان برای زندگی واقعی است. حوزه کودکان استثنایی غالباً بر رشد مهارت‌های عملکردی تاکید دارد مهارت‌هایی که بقای فرد یا رفاه او را متأثر می‌کنند. مهارت‌های عملکردی شامل مهارت‌های متفاوتی‌اند که توانایی دانش‌آموز را برای عملکرد مستقل و تا حد امکان مفید در خانه، مدرسه و اجتماع تحت تاثیر قرار می‌دهند. به عنوان مثال قسمت "آموزش زندگی واقعی" که یکی از برنامه‌های آموزشی مونته سوری است، مهارت‌های بسیاری را به کودک آموزش می‌دهد که در این طبقه‌بندی قرار می‌گیرند (لوفلر ۱۱، ۱۹۹۲؛ انجمن مونته سوری امریکا، ۲۰۰۴).

رشد خودکفایی و توانایی تصمیم‌گیری در کودک:

پژوهش‌ها حاکی از آن‌اند که کودکان دچار ناتوانی شدید، در زندگی روزمره، به‌ندرت تصمیمات معنی‌داری می‌گیرند. در واقع رابطه عکسی بین میزان ناتوانی کودک و قدرت تصمیم‌گیری فرد وجود دارد. هرچه ناتوانی شدیدتر باشد، موقعیت‌های کمتری برای تصمیم‌گیری معنادار تجربه می‌شود. کلاس مونته سوری، قدرت تصمیم‌گیری کودکان دچار ناتوانی را افزایش می‌دهند و آن‌ها را در بسیاری زمینه‌ها، کارآموزانی خودکفا بار می‌آورند. در یک کلاس مونته سوری، کودکان هر وسیله آموزشی را که مایل باشند و مربی درس آن را به آنان داده باشد، می‌توانند انتخاب کنند.

از این رو مربی با درس‌های خود فعالیت‌های کودکان را از پیش تعیین نمی‌کند. کودکان دچار ناتوانی هر روز برای انتخاب لوازم آموزشی مورد نیاز و علاقه خود در همان موقعیت‌هایی قرار می‌گیرند که کودکان عادی، و در طول روز بارها و بارها در موقعیت تصمیم‌گیری واقعی قرار می‌گیرند. این امر درعین حال خودکفایی آنان را افزایش می‌دهد زیرا خود باید لوازم آموزشی مورد علاقه خود را انتخاب کنند. همچنین با ارائه یکسری کارهای پشت سر

هم و طولانی در یک روز و آزاد گذاشتن آن‌ها برای تجربه واقعی آن‌ها، حس استقلال در آن‌ها تسهیل می‌شود و به میل خود، روش آموختن درس‌ها را انتخاب می‌کنند.

رشد الگوی کاری سازمان یافته در کودکان:

یکی از هدف‌های قسمت آموزش "زندگی واقعی" نقطه آغاز هر کودک خردسال در روش مونته سوری-رشد عادت‌هایی کار منظم و سازمان یافته است. بیشتر مواد آموزشی این حیطة بر اساس همین هدف انتخاب شده‌اند. کودکان دچار ناتوانی که نیازی حیاتی به آموزش نظم و ترتیب دارند، از این هدف روش مونته سوری، استفاده بسیاری می‌برند.

ارزش نمایش‌های کودکان در شیوه آموزش مونته سوری:

اجرای نمایش‌ها به خودی خود برای دانش‌آموزان دچار ناتوانی ارزشمنداند. نمایش‌های کودکان، دقیق و دارای نظم خاصی‌اند و حد اقل زبان آموخته شده برای نشان دادن فعالیت موردنظر و اجرای نمایش‌ها کافی است. و از ابتدا تا انتها براساس روند و ترتیب خاصی پیش می‌رود. در حیطة آموزش استثنایی، نمایش‌ها معادل گام‌های رفتاری عینی ۱۲ در زنجیره آموزشی است که منتهی به کسب یک مهارت می‌شود. مربیان مونته سوری و مربیان کودکان استثنایی هر دو بر این باورند که برای آموزش یک فعالیت باید آن را به دقت به اجزای کوچک‌تری خرد کنیم.

تاکید بر ارزش تکرار در محیط مونته سوری:

کودکان دارای نیازهای ویژه نوعاً نیاز به تمرین‌های بسیاری دارند و پیشرفت آنان در گام‌های بسیار کوچک و محدود صورت می‌گیرد. فلسفه آموزشی مونته سوری بر این اصل استوار است که میزان تکرار مورد نیاز هر کودک از فردی به فرد دیگر و از مهارتی به مهارت دیگر متفاوت است. بنابراین، انعطاف‌پذیری لازم در میزان تکرار مورد نیاز هر کودک و هر مهارت هر روز برای همه کودکان رخ می‌دهد.

مونته سوری مساله نقص ذهنی را در درجه نخست یک مساله آموزشی و نه پزشکی دانست.

بسیاری از لوازم آموزشی مونته سوری دارای کنترل درونی اشتباه‌اند ۱۳:

لوازم آموزشی که ذاتاً از نوعی باشند که کودک روی اشتباه‌های خود کنترل داشته باشد، برای کودکان دچار ناتوانی و دیگر کودکان عادی دارای مزایای فراوانی‌اند. در این وسایل از آنجا که اشتباه‌های بسیار آشکار و مشخص هستند، کودکان خود متوجه اشتباه‌هایی شده و بدون یاری گرفتن از مربی، آن‌ها را تصحیح می‌کنند. اشتباه‌هایی که خود فرد آن‌ها را تصحیح می‌کند، خیلی کمتر از اشتباه‌هایی که مربی آن‌ها را تصحیح می‌کند، تکرار می‌شوند و یادگیری را کاملاً تقویت و درونی می‌کنند.

در آموزش کودکان استثنایی معمولاً روی تقویت درونی تأکید نمی‌شود، اما اهمیت این موضوع برای این کودکان کمتر از دیگر کودکان عادی نیست (انجمن مونته سوری آمریکا، ۲۰۰۴).

بحث:

موفقیت روش مونته سوری بیشتر به دلیل محیط آموزشی از پیش آماده شده آن است. در این محیط، مواد آموزشی بکار برده می‌شوند که تجربه‌های چندحسی ۱۴ و ملموسی در اختیار کودک می‌گذارد و کودکانی فعال بار می‌آورد. محیط مونته سوری به کودک بازخوردهایی آنی و تصحیح‌کننده ارائه می‌دهد و موقعیت‌های کاری مستقلاً در اختیار کودک قرار می‌دهد. پیشرفت رشدی کودک و چگونگی یادگیری و علاقه‌مندی‌هایش را مربی کارآموده از راه مشاهده علمی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. مربی، درس‌ها و مواد آموزشی پیشنهادی را جهت می‌دهد و روش ارزیابی را براساس برنامه آموزش از پیش تعیین شده و مصوب به اجرا درمی‌آورد (مرکز شنوایی و گفتار بوفالو ۲۰۰۴، ۱۵).

در سال ۲۰۰۱ میلادی قانون "هیچ کودکی جا نماند" ۱۶ در ایالات متحده، مصوبه‌های جدیدی را مطرح کرد و تلاش بر آن است که شکاف موجود بین دانش‌آموزان اقلیت محروم با همسالانشان از بین برود. این قانون بر ۴ اصل اساسی استوار است: مسئولیت بیشتر برای کسب نتایج بهتر، افزایش انعطاف‌پذیری و کنترل نزدیک، عرضه گزینه‌های بیشتری به والدین برای انتخاب روش مناسب و تأکید بر آموزش روش‌هایی که کارایی‌شان اثبات شده است (وزارت آموزش و پرورش ایالات متحده، ۲۰۰۴). روش مونته سوری اکنون جایگاه ویژه‌ای در آموزش و پرورش بسیاری از کشورهای جهان پیدا کرده است و با توجه به مواردی که ذکر شد در آموزش و پرورش کودکان استثنایی می‌تواند بسیار مفید و کارساز باشد (روش مونته سوری، ۲۰۰۴).

زیرنویس‌ها:

- (1). holistic
- (2). Individualizes Educational Plan
- (3). practical life area
- (4). Sensorial Area
- (5). Sterling Montessori Academy
- (6). Raintree Montessori School
- (7). St.Petersburg Times

- (8). Donna Bryant Goertz
- (9). Chattin Mc Nichols
- (10). Lillard
- (11). Leoffler
- (12). Discrete Behavioral Steps
- (13). Built in Control of Error
- (14). Multi sensory
- (15). Buffalo HearingSpeech Center
- (16). No Child Left Behind

منبع: مجله تعلیم و تربیت استثنائی، دی ۱۳۸۳، شماره ۳۷

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، نهادی غیردولتی و ناسودبر است. این نهاد در سال ۱۳۷۹ از سوی پژوهشگرانی که در حوزه ادبیات کودکان فعال بودند، پایه گذاشته شد و اکنون با بیش از ده سال پیشینه از فعالیت های گسترده، در سطح ملی و بین المللی به کار خود ادامه می دهد.

دفتر این مؤسسه در تهران است و شیوه همکاری با این نهاد به دو شکل کار رسمی و داوطلبانه است. مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان هزینه های سازمانی خود را از راه کمک های مردمی و اجرای پروژه های فرهنگی و انتشاراتی به دست می آورد. چنانچه مؤسسه درآمدی داشته باشد، این درآمد را در راه گسترش هدف های خود هزینه می کند.

پیوندگاه:

koodaki.org	مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان	کودکی
iranak.org	ایران کودکی	ایرانک
ketabak.org	پنجره ای به جهان خواندن	کتابک
amoozak.org	آموزش خلاق کودک محور	آموزک
khanak.org	با من بخوان	خوانک
rootak.org	پایگاه ارتباط فرهنگی کودک و نوجوان	روتک
dabire.org	درست بیاموز، تا درست بنویسی	دبیره
koodakar.org	سندوق آموزش و توانمند سازی کودکان کار و محروم	
hodhod.com	گزید هترین کتاب های کودک و نوجوان	کتاب هدهد